

เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งจากฐานล่าง

วันเข้าพรรษา กรกฎาคม ๒๕๕๐

๑. ประเทศไทยเหมือนโรงแรมรอยัลพลาซ่าถล่ม

เมื่อหลายปีก่อนโรงแรมรอยัลพลาซ่าที่โคราชถล่มลงมาทั้งหลัง มีผู้เสียชีวิตเกือบ ๒๐๐ คน สาเหตุที่ถล่มก็เพราะไปต่อเติมข้างบนจนหนัก ฐานล่างรับไม่ไหวจึงถล่ม

อะไรที่ข้างบนหนักแต่ฐานล่างไม่แข็งแรงก็จะถล่ม

สังคมไทยเป็นสังคมที่หนักข้างบนแต่ฐานล่างอ่อนแอจึงถล่มอาการต่างๆ รวมทั้งการพังทลายทางเศรษฐกิจด้วยการถล่ม ถ้าเราไม่ทำความเข้าใจถึงสาเหตุของการถล่ม ก็จะถล่มแล้วถล่มอีกเรื่อยไป

สิ่งก่อสร้างใดหรือสถาปัตยกรรมใดๆ ถ้าฐานล่างแข็งแรงก็สามารถรองรับสิ่งที่ใหญ่และสูงข้างบนได้ แต่ถ้าฐานล่างไม่แข็งแรงสถาปัตยกรรมข้างบนจะใหญ่และสูงไม่ได้ ขึ้นใหญ่และสูงก็ถล่ม

สังคมก็เช่นเดียวกัน ถ้าฐานล่างไม่เข้มแข็ง สร้างแต่ข้างบนให้หนัก สังคมก็พังทลายลงมา

ถ้าศึกษาประวัติศาสตร์สังคม ก็จะเห็นได้ว่า โครงสร้างสังคมไทย นั้นข้างบนดูค้ำข้างล่างขึ้นไปหล่อเลี้ยงตลอดเวลา ถ้าดูพอทำเนียบก็ยิ่งพอประ

คองๆ กันไปได้ แต่ระยะหลังข้างบนดูขัดแย้งรุนแรงมาก เกิด สภาพข้างล่างอ่อนแอ ข้างบนเลอะเทอะ

เศรษฐกิจของคนข้างล่างวิกฤติมานานแล้ว ข้างบนลอยละล่องอยู่ในฟองสบู่ซึ่งบัดนี้แตกแล้ว ที่ว่าวิกฤตินี้คือข้างบนก็วิกฤติด้วยแล้วหรือวิกฤติอย่างทั่วถึง แต่เครื่องสูบทางเศรษฐกิจที่สูบเอาของคนข้างล่างไปเลี้ยงคนข้างบนก็ยังทำงานอยู่ตามเดิม คือเมื่อสถาบันการเงินเลอะเทอะจนชวนเซ รัฐก็เอาเงินของประเทศไปค้ำจุน ที่ว่าเลอะเทอะคือ คนข้างบนโกงกันมาก (โดยไม่ถูกลงโทษ-นี่ก็เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของสังคมที่นักบนอ่อนล่าง คือถ้าคนจนทำผิดหรือแม้ไม่ผิดก็จะถูกลง โทษหนัก แต่ถ้าคนรวยทำผิดจะไม่ถูกลงโทษ) และไปกู้เงินจากต่างประเทศมาหมุนเวียนเก็งกำไรกัน โดยไม่มีการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจ **เป็นเศรษฐกิจเทียมไม่ใช่เศรษฐกิจแท้** เมื่อไม่ใช่เศรษฐกิจแท้เงินบาทต้องอ่อนตัวลง แต่ก็เอาเงินของประเทศไปอัดฉีดพุงค่าเทียมไว้เพื่อประโยชน์ของคนบางพวก แต่ในที่สุดไปไม่ไหวก็พังทลายลงทั้งแผง เกิดความทุกข์และขวัญเสียกันถ้วนหน้า

ในภาวะเช่นนี้ทุกคนต้องร่วมทุกข์กัน การร่วมทุกข์ทำให้พอทนได้หรือความทุกข์ลดลง แต่ขณะเดียวกันต้องทบทวนสาเหตุเพื่อให้เกิดปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาก็จะดำเนินไปตามแบบเดิมๆ แล้วก็จะถล่มซ้ำๆ แต่แรงขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดมิกสัญญู บ้านเมืองยามนี้จะต้องมีความเมตตาและคงความเอื้ออาทรต่อกันไว้ให้มาก อย่างไรเสียก็คงไม่เหมือนแอฟริกา ขอบคุณเกษตรกรที่เรายังมีอาหารกินเพียงพอ ยิ่งเคราะห์ที่ที่ดินเกษตรกรรมไม่ถูกเอาไปเก็งกำไรกันหมดจนไม่มีข้าวกิน

๒. คุรุกรรมของชาติ

เรื่องเศรษฐกิจพังทลายนี้เพราะกรรมสะสม หรือ collective กรรมของชาติ เรามีกรรมหนักๆ ในชาติที่นำไปสู่ความล่มสลายอย่างหลีกเลี่ยง

ไม่พ้น เพราะสังคมมีกรรมอันใดก็หลีกเลี่ยงผลกระทบอันนั้นไปไม่พ้น
กรรมอันหนักหรือกรรมของชาติ ได้แก่

(๑) การเมืองการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจ ที่มีประสิทธิภาพใน
การทำงานต่ำ แต่มีคอร์รัปชันสูง

(๒) ระบบการศึกษาที่อ่อนแอทางสติปัญญา ถ้าประเทศโดยรวม
มี สติปัญญาดำหรือปัญญาอ่อน ย่อมวิฤติเรื่อยไป

(๓) สังคมอ่อนแอหรือขาดความเป็นประชาสังคม (Civil So-
ciety) ข้อนี้ก็สัมพันธ์กันทางกลับกับข้อ ๑ ความเป็นประชาสังคมทำให้
เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี ถ้าขาดความเป็นประชาสังคม
เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองไม่ดี และศีลธรรมไม่ดี ไม่ว่าพระจะสอนเรื่อง
ศีลธรรมเท่าใด ๆ

ทั้ง ๓ ประการเป็นกรรมที่หนักมาก ถ้าไม่แก้กรรมทั้ง ๓ ก็ไม่มี
ทางที่สังคมไทยจะเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข ต้องช่วยกันทำความเข้าใจการ
แก้กรรมทั้ง ๓ ของชาติ ซึ่งจะไม่กล่าวในที่นี้

๓. เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง

และความเข้มแข็งของฐานล่าง

หลักการที่สำคัญที่สุดทางพุทธศาสนาที่เราไม่ได้นำมาใช้คือ หลักการ
พึ่งตนเอง

อรรถาธิ อรรถโน นาโถ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น บรรยายกันว่าโลกธาตุสันตะเทือน โลกธาตุ
ก็คือจักรวาล ที่ว่าจักรวาลสันตะเทือนนั้นเพราะมีการค้นพบใหม่ว่า มนุษย์
พึ่งตนเองได้ ก่อนหน้านั้นมนุษย์พึ่งพิงสิ่งภายนอกตัวเอง เช่น ต้นไม้ ภูเขา
เทวดา พระอินทร์ พระพรหม แต่เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นบรรยายกันว่า
พระอินทร์ พระพรหม ก็มาแสดงความเคารพพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นมนุษย์
แสดงว่ามนุษย์ที่บรรลุความรู้และความดีนั้น แม้แต่เทวายังต้องเคารพ

การพึ่งตนเองได้คือความเข้มแข็ง

แต่คนไทยอยู่ในระบบอุปถัมภ์มาเสียจนเคย ในระบบอุปถัมภ์นั้น สอนให้พึ่งพิงผู้อื่น เช่น พึ่งพิงเจ้านาย พึ่งพิงเจ้าพ่อ พึ่งพิงข้าราชการ พึ่งพิงนักการเมือง พึ่งพิงโชคชะตา พึ่งพิงต่างประเทศ

เมื่อคิดพึ่งพิงอยู่เรื่อยก็อ่อนแอ

ความอ่อนแอก็คือไม่มีภูมิคุ้มกัน หรือภูมิคุ้มกันบกพร่อง เมื่อภูมิคุ้มกันบกพร่องก็เจ็บป่วยและวิกฤติเรื่อยไป

การที่สังคมไทยจะพ้นวิกฤติได้ต้องเปลี่ยนวิธีคิดใหม่

เปลี่ยนวิธีคิดจากการคิดพึ่งพิงผู้อื่นและสิ่งอื่น มาเป็นคิดพึ่งตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้ตัวเอง สร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเอง

และเปลี่ยนวิธีคิดจากการทำให้ฐานล่างอ่อนแอ มาเป็นสร้างความเข้มแข็งที่ฐานล่าง ถ้าฐานแข็งแรงสังคมข้างบนก็เติบโตด้วยความมั่นคงและยั่งยืน

ถ้าเปลี่ยนวิธีคิดใหม่มาเป็นเศรษฐกิจพึ่งตัวเอง และความเข้มแข็งของฐานล่างแล้ว เราทำอะไรได้มากที่สุด และจะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างพลิกฟื้น

๔. เศรษฐกิจจากพื้นฐานของตนเอง

เศรษฐกิจวัฒนธรรม

การพัฒนาหรือการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ควรจะพัฒนาหรือแข่งขันจากจุดแข็งของตัวเอง ถ้าแข่งขันจากจุดอ่อนของเราแต่เป็นจุดแข็งของคนอื่นเราก็กาลบาก เช่น การเอาเทคโนโลยีและทุนจากต่างประเทศเข้ามาผลิตสินค้า โดยใช้แรงงานราคาถูกในประเทศ เราตกเป็นเพียงผู้รับจ้างทำของและรับผลเสีย เช่น ผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และตกเป็นฝ่ายรับ เมื่อเขาย้ายการผลิตไปประเทศอื่นก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของเรา เพราะเศรษฐกิจของเราเป็นเศรษฐกิจพึ่งพิงต่างประเทศต้องขึ้นกับเขาว่าเขาจะทำอะไรต่อเรา

จุดแข็งที่สุดของเราที่คนอื่นไม่มีก็คือวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมของแต่ละประเทศเป็นลักษณะจำเพาะของประเทศนั้นๆ การที่คนนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวประเทศต่างๆ เพื่อไปเสพ**วัฒนธรรม** เช่น ชมโบราณสถาน ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน อาหารพื้นเมือง ศิลปวัฒนธรรม ศิลปการแสดง เหล่านี้ล้วนเป็นสินค้าวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงเป็นบ่อเกิดทางเศรษฐกิจที่สำคัญ

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีทางการดำรงชีวิตทั้งหมด จึงรวมถึงความเชื่อ ระบบคุณค่า อาชีพ การกิน การอยู่ การแต่งตัว ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ ไปจนกระทั่งนิสัยใจคอและวิถีแก้ปัญหา การดำรงรักษาสุขภาพหรือการแพทย์พื้นบ้าน เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจทั้งสิ้น

ถ้าใส่การวิจัยและการจัดการไปในเรื่องวัฒนธรรมให้มาก เศรษฐกิจวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดและกระจายได้อย่างสำคัญ

ควรมีการวิจัยวัฒนธรรมในทุกจังหวัดและทุกตำบล ให้รู้ว่าเรามีของดีอะไรอยู่ที่ไหนบ้าง การรู้และเห็นคุณค่าของของดีในชุมชนท้องถิ่นจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี การมีศักดิ์ศรีทำให้มีความสุข “การกระจายอำนาจทางวัฒนธรรม” จะลดความเครียดในสังคม และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีทางออก ความรู้ทางวัฒนธรรมเป็นประโยชน์ต่อ **การท่องเที่ยว** ทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ ซึ่งจะเพิ่มพูนและกระจายรายได้ อย่างสำคัญ

อาหารไทย นอกจากอร่อย สวย แล้วยังมีคุณค่าต่อสุขภาพมากกว่าอาหารฝรั่ง จนพูดได้ว่าอาหารไทยเป็นอาหารสุขภาพ (Thai Food-Health Food) ขณะนี้ทั่วโลกกำลังคลั่งไคล้เรื่องอาหารสุขภาพกันมาก ควรจะรวบรวมหลักฐานทางวิชาการมาสนับสนุนให้เห็นว่า อาหารไทยเป็นอาหารสุขภาพ และส่งเสริมให้เกิดความนิยมอาหารไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศทั่วโลก

ผักและผลไม้ ถ้าบริโภคมากๆ จะลดการเป็นมะเร็ง ลดการเป็นโรค

หัวใจ และลดการเป็นโรคสมองเสื่อม ยิ่งบริโภคผักผลไม้กันมากๆ เกษตรกรยังมีรายได้มากขึ้น และมีการปลูกต้นไม้มากขึ้น ประเทศไทยมีผลไม้ที่ดีมาก แต่ยังส่งไปขายทั่วโลกไม่ได้ ควรจะหุ้มการวิจัยที่จะเก็บผักผลไม้ได้คงทน การบรรจุหีบห่อ การขนส่ง การตลาดในต่างประเทศ ให้เราสามารถส่งผลไม้และอาหารไทยไปขายได้ทั่วโลก เช่น เราควรทำและส่ง Instant ดมย้าไปขายให้ได้ทั่วโลก

การแพทย์แผนไทย ก็เป็นวัฒนธรรมไทย ถ้าศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมให้มีบริการการแพทย์แผนไทยอย่างทั่วถึง เช่น การนวด การประคบด้วยสมุนไพร การใช้สมุนไพร และการพัฒนายาสมุนไพรที่มี คุณภาพดี รวมทั้งการส่งออกสมุนไพรซึ่งมีตลาดที่ใหญ่มาก จะเกิดเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ที่เชื่อมโยงกันขนาดใหญ่ เป็นการ กระจายรายได้สู่ชุมชน และเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นกลับมา

ผ้าทอพื้นเมือง เรามีวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมืองอันสวยงามของท้องถิ่นต่างๆ ถ้าได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น และได้รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็จะเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมใหญ่่อีกอย่างหนึ่ง

ศิลปหัตถกรรม ถ้าคนไทยนิยมกระเป๋าบุชชี หลุยส์วิตตอง ต่างประเทศก็จะโอนเงินของเราไป แต่ถ้าเรานิยมย่าม ชาวบ้านไทยก็จะได้รายได้เพิ่มขึ้น เครื่องจักสาน กระบุง ตะกร้า ที่ทำด้วยไม้ไผ่ หรือหวายของเราสวยกว่าถังพลาสติกเป็นไหนๆ ไม้แกะสลักลายสวยๆ ก็เป็นที่ต้องการของต่างประเทศ เป็นต้น

พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่คนไทยรับเป็นคุณค่าก็ เป็นวัฒนธรรมไทยด้วยเหมือนกัน ขณะที่ชาวโลกกำลังประสบความแห้งแล้งทางจิตใจ และโหยหาความสุขทางจิตวิญญาณ ถ้าเราพัฒนาคนไทยให้สามารถอธิบายพุทธศาสนาได้จับใจผู้คนและมีการจัดการที่ดี พุทธศาสนาในประเทศไทยก็จะเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนอยากเดินทางเข้ามาเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณ เป็นประโยชน์แก่ชาว โลกและเป็นประโยชน์กับประ-

เทศไทยเอง ทั้งทางเศรษฐกิจ และทางที่จะรื้อฟื้นความสนใจในหมู่คนไทยด้วยกันเอง ให้เห็นคุณค่าของของดีที่เรามีอยู่

ดนตรีและศิลปการแสดง ไมเคิล แจ็คสัน มาแสดงในประเทศไทย ที่หนึ่งก็โกยเงินคนไทยไปเป็นจำนวนมาก เราควรที่จะพัฒนาดนตรีไทย และศิลปการแสดงให้ได้รับความนิยม ตรงนี้ก็เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่ใหญ่อีกอย่างหนึ่ง

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างเศรษฐกิจวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นว่า วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจนั้นเชื่อมโยงกัน และเศรษฐกิจวัฒนธรรมเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของเราเอง เชื่อมโยงกับการกระจายรายได้ที่ดี เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ และเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณค่าที่ดั้งเดิม ฉะนั้นจึงควรมี **ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรม**

ในยุทธศาสตร์นี้ควรคำนึงถึงการวิจัย การจัดการ และการสร้างความเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย สื่อมวลชนเป็นประจักษ์วัฒนธรรม จึงเป็นจริยธรรมที่สื่อมวลชนควรจะต้องเข้าใจเรื่องวัฒนธรรม ควรมีการจัดหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษาสำหรับสื่อมวลชนและบุคคลสาธารณะ โดยจัดให้สนุก น่าสนใจ น่านิยม และมีการตกลงกันในระดับนโยบาย ที่จะให้สื่อมวลชนทุกแขนงได้เข้าเรียนในหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา

ถ้าสังคมไทยมีสติและมีปัญญาในวัฒนธรรมแล้ว จะสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ในครั้งโบราณเราก็พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรม เมื่อเราดกเป็นทาสทางวัฒนธรรมต่างชาติ เราก็ดกเป็นทาสเขาทางเศรษฐกิจด้วย

๕. เศรษฐกิจบูรณาการ

เศรษฐกิจที่คำนึงถึงแต่เงินโดยไม่คำนึงถึงจิตใจ ครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เรียกว่าเศรษฐกิจแบบแยกส่วน การ

ทำอะไรๆแบบแยกส่วนก็จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ และเกิด
สภาวะวิกฤติ วิกฤติการณ์ของประเทศและของโลก เกิดจากความคิด
แบบแยกส่วน และการกระทำแบบแยกส่วน

การเปลี่ยนวิธีคิดอย่างหนึ่งก็คือ เปลี่ยนจากการคิดแบบแยกส่วน
เป็นการคิดแบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการหรือเป็นองค์รวม

เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองและความเข้มแข็งของฐานนี้ เป็น
เศรษฐกิจแบบบูรณาการ คือมีการเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม
วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง พร้อมกันไปในตัว เศรษฐกิจแบบนี้
จะทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นขึ้นมา ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งมีการ
อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม พร้อมๆกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และ
การพัฒนาจิตใจ สิ่งเหล่านี้ทำได้ไม่ยาก ขอให้เปิดใจและปรับวิธีคิดใหม่
เท่านั้น

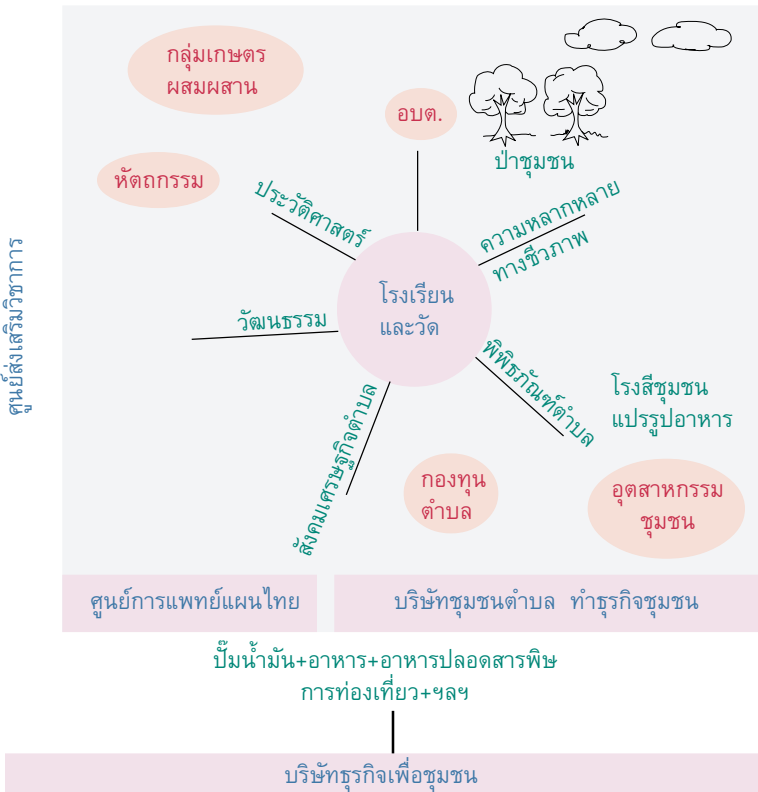
๖. เศรษฐกิจของตำบล โดยตำบล และเพื่อตำบล

นี่ก็เป็นการปรับวิธีคิดใหม่อีกอย่างหนึ่ง คือจากการคิดถึงตำบลใน
ฐานะเป็นหน่วยการปกครอง มาเป็นหน่วยพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ถ้า
ยังคิดเรื่องตำบลในกรอบการปกครองจะเกิดการพัฒนาช้ามาก ติดขัด และ
นำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง แย่งผลประโยชน์ แต่ถ้าคิดถึงตำบลในฐานะ
เป็นหน่วยพัฒนาการเศรษฐกิจพึ่งตนเองแบบบูรณาการ จะมีความร่วมมือ
กัน และเกิดการพัฒนารวดเร็วจากพื้นฐาน

การพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งตนเองในตำบล หมายถึงกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจที่คนทั้งตำบลร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้ประโยชน์ เป็น
เศรษฐกิจของตำบล โดยตำบล และเพื่อตำบล

โดยพัฒนาการเรียนรู้ พัฒนาครอบครัว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม
และสิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป หรืออีกนัยหนึ่ง อาศัยเศรษฐกิจหรือการ
สร้างรายได้ เป็นตัวนำไปสู่การพัฒนาในมิติอื่นๆ พร้อมกันไป การพัฒนา

ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ

ในมิติต่างๆ เหล่านี้จะเสริมซึ่งกันและกัน ดังนี้

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยกลุ่มที่ทำเกษตรผสมผสานมากที่สุด เพราะทำให้พอกินพอใช้ และผลิตอาหารเกิน นอกจากนั้นการปลูกไม้ยืนต้น นอกจากสร้างความเป็นป่าแล้ว ยังสามารถเลือกตัดไปทำกระดานอันสวยงามซึ่งมีราคาแพง และมีตลาดใหญ่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

กลุ่มผลิตสินค้าหัตถกรรม สามารถประดิษฐ์สินค้าศิลปหัตถกรรมอันสวยงามน่าใช้

อุตสาหกรรมชุมชน เช่น โรงสีข้าวชุมชน และการแปรรูปอาหาร อุตสาหกรรม ชุมชนควรแปรรูปอาหารที่มีคุณภาพ ให้สามารถนำไปวาง

ขายในร้านค้าในเมืองได้ เป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนไปด้วยในตัว และในอนาคตสามารถส่งออกได้ด้วย

ศูนย์การแพทย์แผนไทย แต่ละตำบลควรมีศูนย์การแพทย์แผนไทยหนึ่งแห่ง บริการพื้นฐานคือ การนวดแผนไทย การประคบด้วยสมุนไพร การจำหน่ายยาสมุนไพร โดยผู้ให้บริการเป็นเกษตรกรที่ได้รับการอบรม บริการนี้ถ้าทำให้สะอาด มีคุณภาพดี คนในเมืองก็จะมารับบริการจะเป็นทางสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

บริษัทชุมชนตำบล โดยสมาชิกในตำบลทุกคนเป็นหุ้นส่วนบริษัท ทำธุรกิจหลายอย่าง เช่น เป็นเจ้าของปั๊มน้ำมัน ขายอาหาร ขายอาหารปลอดสารพิษ จำหน่ายสมุนไพร จัดการการท่องเที่ยวในตำบล

กองทุนออมทรัพย์ตำบล ให้มีการจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ตำบล โดยสมาชิกทั้งตำบลออมทรัพย์และฝาก ทุนนี้ให้สมาชิกนำไปลงทุนทางเศรษฐกิจต่างๆ ดอกผลนอกจากปันให้ผู้ฝากแล้ว ยังสามารถแบ่งไปหนุนกิจการต่างๆของชุมชน กองทุนนี้เปรียบเสมือนธนาคารของชุมชน จะช่วยชุมชนให้เข้มแข็ง

โรงเรียนและวัด เป็นศูนย์กลางของความรู้ข้อมูลข่าวสารของตำบล และเพื่อตำบล ครูกับพระควรร่วมกันให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และความหลากหลายทางชีวภาพ ความรู้เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในตำบล ความรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพก็จะเป็นบ่อเกิดของสมุนไพร เป็นต้น

พิพิธภัณฑตำบล ควรจะเลือกวัดใดวัดหนึ่งที่เหมาะสมเป็นพิพิธภัณฑตำบล ใครมีของเก่าอะไรก็เอามาเก็บรักษาที่วัด และศึกษาความเป็นมา พิพิธภัณฑตำบล นอกจากจะช่วยในการเก็บรักษาของเก่าแล้วจะช่วยให้คนในตำบลเข้าใจในรากเหง้าของตนเอง เป็นการยกระดับจิตใจและจิตวิญญาณ ให้พลังแก่ชุมชน และช่วยให้คนอยากมาท่องเที่ยวที่ตำบลด้วย

อบต. องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรที่มีอำนาจทางการเมือง-การปกครอง อบต. ควบคุมดูแลผลประโยชน์ของชุมชนทั้งหมด เช่น ที่ดิน ป่าไม้ ป่าชุมชน แหล่งน้ำ รายได้จากภาษีอากร โรงเรียนและวัดควรเปลี่ยนมาสัมพันธ์กับชุมชน หน่วยเหนือที่เคยบังคับบัญชาขึ้นเปลี่ยนมาเป็นสนับสนุน อบต. สามารถเอื้ออำนาจให้ตำบลทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดได้ โดยร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ด้วยวิธีดังกล่าว อบต. จะมีพัฒนาการและวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว ถ้าสนใจ อบต. แต่ในกรอบของการเมือง อบต. จะพัฒนาช้ามาก

การสนับสนุนโดยองค์กรภายนอกตำบล กิจกรรมทางเศรษฐกิจของตำบลต้องการการสนับสนุนโดยองค์กรภายนอก เช่น

การส่งเสริมอุตสาหกรรม สนับสนุนในการแปรรูปอาหารและมาตรฐานสินค้า

ศูนย์วิชาการการเกษตร ที่สนับสนุนทางวิชาการเกี่ยวกับคุณภาพดิน และเลือกพันธุ์พืช ฯลฯ โดยอาจมีอำเภอละหนึ่งศูนย์ แต่ควรมีความเข้มแข็งที่จะสนับสนุนตำบลได้จริง

บริษัทธุรกิจเพื่อชุมชนขนาดใหญ่ ที่เชื่อมโยงกับผู้บริโภคในเมืองและในต่างประเทศ เพื่อโยงธุรกิจของชุมชนให้ยาวขึ้น และลดความเสี่ยงให้ชุมชน บริษัทธุรกิจเพื่อชุมชนนี้ อาจเกิดจากบริษัทเอกชนล้วนๆ ที่เข้าใจเรื่องนี้ หรือหากทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ร่วมมือกับเอกชนตั้งบริษัทธุรกิจเพื่อชุมชนขนาดใหญ่ ก็จะเป็นการเพิ่มพลังให้ฐานรากของสังคมอย่างสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนอื่นๆ ที่จะทำได้อีกมาก โดยเฉพาะกระทรวงการคลัง ถ้าเข้าใจแนวคิด **การคลังเพื่อสังคม** ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการหนุนความเข้มแข็งจากฐานล่าง

ถ้าหน่วยราชการ ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ ภาคองค์กรเอกชน เข้าใจรูปแบบเศรษฐกิจตำบลดังกล่าวมาข้างต้น ก็สามารถสนับสนุนตำบลเป็น

ตำบลๆ ให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนได้ ข้อสำคัญควรเข้าใจว่าต้องส่งเสริมสนับสนุนประชาชนในตำบลให้สามารถรวมตัวกัน มีการเรียนรู้และมีการจัดการได้ด้วยตนเอง ตำบลจึงจะพึ่งตนเองและปรับตัวได้ ไม่ใช่หน่วยงานต่างๆ เข้าไปทำแทนประชาชนในตำบล ซึ่งจะทำให้เขาอ่อนแอพึ่งตนเองไม่ได้

ตำบลทั้งประเทศมี ๖,๐๐๐ กว่าตำบล ถ้าทุกตำบลเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ก็จะเป็นฐานทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง พร้อมกันไป ฐานทางเศรษฐกิจที่ใหญ่จะเพิ่มอำนาจซื้อของคนทั้งประเทศ ซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจข้างบนดีขึ้นด้วย (trickle up)

๗. สรุป

การพึ่งตนเองเป็นหลักการที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา การพึ่งตนเองได้ หมายถึงความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ความเป็นอิสระ การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจกระแสหลักควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานของสังคมคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมของประเทศใดก็เป็นจุดแข็งของประเทศนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เศรษฐกิจวัฒนธรรม จึงเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรมไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินโดดๆ แต่เป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงเป็นบูรณาการกับจิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง พร้อมกันไป

สังคมที่จะเข้มแข็งและมั่นคงนั้นฐานล่างต้องแข็งแรง ถ้าพัฒนาแต่ข้างบน โดยชอบเขาให้ข้างล่างอ่อนแอ สังคมทั้งสังคมจะถล่ม การพัฒนาเศรษฐกิจจึงควรพัฒนาความเข้มแข็งจากฐานล่าง ได้ยกตัวอย่างรูปแบบพัฒนาการเศรษฐกิจของตำบล โดยตำบล และเพื่อตำบล ซึ่งสามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้ทั้งทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรมชุมชน ธุรกิจชุมชน ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน และเชื่อมโยงไปถึงการส่งออก

ซึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบล ทั้งนี้โดยกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชน
เชื่อมโยงกับการสนับสนุนส่งเสริมจากภายนอก ถ้าเศรษฐกิจของตำบล
เข้มแข็งหมดทุกตำบล ทั่วประเทศ ก็เท่ากับเรามีฐานใหญ่ทางเศรษฐกิจ จิต
ใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง ฐานล่างที่เข้มแข็งของ
สังคม จะช่วยให้สังคมส่วนบนเติบโตด้วยความมั่นคงและยั่งยืน